

Toezichtonderzoek 2003.140

TOEZICHTONDERZOEK NOPENS DE WIJZE WAAROP DE INLICHTINGENDIENSTEN DE ACTIVITEITEN VAN DE NEONAZI'S VOLGEN EN, MEER BEPAALD, MET BETREKKING TOT DE REKRUTERING EN HET BEHEER VAN INFORMANTEN IN DEZE CONTEXT

I. DE FEITEN

In het kader van de informatiegaring omtrent extreemrechts werd X. in april 2003 gespot en benaderd door een lokale sectie van de Veiligheid van de Staat. Hij gaf gauw te kennen daartoe zijn medewerking te willen verlenen; immers had hij ervaring op dit gebied ingevolge voormalige gelijkaardige activiteiten voor de ADIV. Als occasioneel informant (afgekort als O.I.) bracht hij daarop vlot pertinente informatie aan. Een rekrutering als C.I.I.¹ werd dienvolgens vlug overwogen. Tijdens het daartoe geïnitieerde veiligheidsonderzoek² is evenwel iets fout gelopen. De door de Veiligheid van de Staat geconsulteerde lokale sectie van de ADIV deelde mee dat aan de samenwerking met X. indertijd een einde was gekomen omdat zijn runner de pensioenleeftijd had bereikt. De ware reden van zijn afdanking als informant, nl. het verstrekken van steeds grotesker wordende en gefingeerde info, gepaard gaande met alsmaar meer oplopende kosten, kwam niet ter sprake. De Veiligheid van de Staat had aan de ADIV evenwel niet meegedeeld dat zij zinnens was betrokkene te rekruteren. Evenmin had zij zich tot het centrale ADIV-niveau gewend.

¹ C.I.I. = Centraal Ingeschreven Informant, d.i. een informant die na een veiligheidsonderzoek en bij beslissing van de administrateur-generaal onder een codenummer wordt ingeschreven (in eerste instantie voor een proefperiode) en van wie verwacht wordt tegen vergoeding op geregelde basis als menselijke bron te fungeren. Vaak gerecruteerd uit de occasionele informanten.

² dergelijk onderzoek moet absoluut en duidelijk onderscheiden worden van het veiligheidsonderzoek gevoerd in het kader van de wet van 11.12.1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, -attesten en -adviezen. Alhoewel voor de hand liggend, ontbreekt hiertoe toch een wettelijke basis.

Vanaf 1 juni 2003 werd X. dan als C.I.I. ingeschreven voor een proefperiode van zes maanden, waaraan tevens een maximale maandelijks vergoeding en een onkostencompensatie werden gekoppeld. Uit de talrijke voorhanden zijnde verslagen blijkt onomstotelijk dat X. zeer regelmatig werd gezien door zijn runner en tevens oorspronkelijk massaal degelijke en plausibele info afleverde over een nichebeweging binnen extreemrechts, vnl. lokaal doch ook internationaal. Hij kon ook steevast antwoorden binnenbrengen op vragen gesteld in kantschriften van de studiediensten. Vanaf medio juli werd de samenwerking reeds stroever. X. verlangde ook meer geld en bracht geen bewijzen aan van zijn verplaatsingen naar het buitenland. Hij bleek moeilijk te controleren en beweerde dat in Engeland binnen de organisatie "*Blood and Honour*" een nieuwe groep zou zijn opgericht die zich zou inlaten met het opzetten van aanslagen, zogezegd gepleegd uit naam van islamitische terreurorganisaties. Uit verdere contacten met X. moest daarenboven worden afgeleid dat deze groep zich binnen Europa razendsnel ontwikkelde. De spectaculaire proporties die de gezegden van X. aannamen, konden door controles, uitgevoerd door correspondenten, nochtans niet worden bevestigd. Ook was wat betreft de beweerde Belgische aanhang van de groep geen van de door X. vermelde personen door de Veiligheid van de Staat gekend. X. zocht daarnaast ook zelf contact met de Britse en Amerikaanse ambassades met zijn verhaal over de dreiging van deze nieuwbakken afdeling en de beoogde targets. Tevens beweerde X. dat hij naar andere Europese landen had moeten reizen om besprekingen bij te wonen over de verdere uitbouw van de prille groep, onder meer begin augustus naar een Europese hoofdstad, kosten ten laste van de Veiligheid van de Staat. Bij zijn terugkeer bracht hij verslag uit over zijn zogezegde contacten en vergaderingen aldaar. Controle van alle vluchtgegevens leerde echter dat hij nimmer naar die stad was afgereisd. Begin september 2003 werd hij met zijn leugens geconfronteerd, maar bleef volhouden dat het door hem opgedisseld verhaal waarheidsgetrouw was. Hij wees er tevens op dat zijn aanwezigheid geëist werd door verantwoordelijken van de nieuwe afdeling bij besprekingen die zouden plaatsvinden over de gehele wereld. Op 17 september 2003 werd door de studiedienst definitief geconcludeerd dat zowel de bron, als diens info ongeloofwaardig waren en op 7 oktober 2003 werd tot schorsing van X. beslist. Kort nadien bleek ook op internationale vergaderingen van de inlichtingendiensten dat de verhalen inzake de subgroep volkomen uit de lucht gegrepen waren.

X. was dus een viertal maanden actief als C.I.I., tijdens dewelke hij initieel veel en waardevolle informatie had aangebracht, doch halverwege plots de fantaisistische toer is opgegaan.

II. DE PROCEDURE

Op 21 november 2003 stelde het hoofd van de Dienst Enquêtes I de voorzitter van het Vast Comité I op de hoogte van zijn beslissing een onderzoek te openen aangaande *“de wijze waarop de Veiligheid van de Staat de activiteiten van de neo-nazi's volgt en, meer bepaald, met betrekking tot de rekrutering en het beheer van informanten in deze context”*.

Diezelfde dag werd ook de minister van Justitie ingelicht van de opening van dit onderzoek.

Op 24 november 2003 lichtte de voorzitter van het Vast Comité I de voorzitter van de Senaat in van het ambtshalve initiatief van het hoofd van de Dienst Enquêtes I, alsook van het avaleren ervan door het Vast Comité I in zijn plenaire vergadering van 21 november 2003.

Op 27 november 2003 stelde het hoofd van de Dienst Enquêtes I de voorzitter van het Vast Comité I in kennis van zijn beslissing om het onderzoek uit te breiden tot de ADIV.

Eveneens op 27 november 2003 werd de minister van Defensie geïnformeerd over de opening van het onderzoek.

III. BESPREKING VAN HET ONDERZOEK

Aan de Veiligheid van de Staat en de ADIV werden een reeks vragen voorgelegd die tot doel hadden het algemeen kader te schetsen waarin X., die bijna vier jaar, zij het met vallen en opstaan, voor de ADIV had gewerkt en daarna een bijzonder fel gestarte doch zichzelf alras voorbijlopende informant van de Veiligheid van de Staat was geweest, diende te worden gesitueerd.

Uit de door de Veiligheid van de Staat en de ADIV verstrekte antwoorden³, kan worden afgeleid dat de beide diensten reeds zeer geruime tijd⁴ de “neofascistische”- (Veiligheid van de Staat) of “neonazi”- (ADIV) bewegingen volgden, alsook individuen met dergelijke sympathieën, en dat ze zich hierbij voornamelijk op dezelfde groeperingen concentreren, met dien verstande dat voor de ADIV de belangstelling vooral uitgaat naar militairen die daarvan lid zouden zijn.

³ De toegezonden antwoorden werden zowel door de ADIV als door de Veiligheid van de Staat geclassificeerd

⁴ De Veiligheid van de Staat : “van kort na W.O.II” - De ADIV : “steeds”

Het onderwerp is als such overigens vermeld in het Veiligheidsinlichtingenstuurplan van de ADIV. Extreemrechtse groeperingen figureren eveneens in de lijst van de te volgen groeperingen van de Veiligheid van de Staat.

Gezien de eerder beperkte middelen die worden ingezet, lijkt deze materie daarentegen voor geen van beide diensten echt prioritair te zijn. Dit wordt ook met zoveel woorden door de beide diensten zelf aangegeven. Voor de ADIV is het "*niet hun prioritaire opdracht*" en voor de centrale diensten van de Veiligheid van de Staat vormt ze slechts een onderdeel van het grotere "*extreem-rechtse*" geheel, hetgeen des te meer geldt voor de omnipracticci van de provinciale secties. Vertaald naar rapportage toe, maakte de ADIV gewag van 3 à 4 verslagen per maand terwijl de Veiligheid van de Staat er voor de periode 1999 - 2003 gemiddeld 114 per jaar produceerde.

Inzake informatieverstrekking aangaande de besproken problematiek beperkt(e) de ADIV zich tot de minister van Defensie. Punctueel werden echter ook met de politiediensten inlichtingen uitgewisseld in het kader van de acties rond Kleine Brogel. De Veiligheid van de Staat gewaagt over 41 nota's die ze tijdens de periode 2002-2003 betreffende (neo)fascistische organisaties of personen aan de autoriteiten liet geworden. Voor de goede orde weze opgemerkt dat het OCAD op dat ogenblik nog niet gecreëerd was.

Wat de correspondenten aangaat, zegt de Veiligheid van de Staat in de periode 2002-2003 met hen niet minder dan 233 berichten te hebben uitgewisseld aangaande extreemrechts en ook jaarlijks deel te nemen aan de "*International Conference on Right Wing Extremism*".

Aangaande de uitwisseling van informatie tussen de Belgische zusterdiensten, heeft de ADIV het over "*bilaterale contacten in het algemene kader van extreemrechts, maar niet specifiek gericht op neonazi-bewegingen*", terwijl de Veiligheid van de Staat specificeert dat het gaat over "*semestriële overlegvergaderingen over actuele evoluties en tendensen binnen het extreemrechtse milieu in België*". Ze voegt daaraan toe dat, wanneer de situatie dit vereist, er daarenboven mondeling of schriftelijk informatie wordt uitgewisseld rond concrete dossiers. Specifiek met betrekking tot de problematiek rond X. moet evenwel worden vastgesteld dat er wederzijds hiaten in de communicatie zijn geweest.

Wat betreft de informanten, gaf de Veiligheid van de Staat geen aantal op doch verklaarde wel dat de C.I.I., op wie zij in deze materie grotendeels beroep deed, reeds lange tijd voor de dienst werkten, voornamelijk financieel gemotiveerd waren, kwalitatief hoogstaande inlichtingen aanbrachten en op één uitzondering na nooit aanleiding hebben gegeven tot problemen. Ook de ADIV meldde te beschikken over informanten op dit terrein, waarvan drie uitsluitend idealistische beweegredenen hadden. Het merendeel van de over (neo)fascistische/neonazi-bewegingen ingewonnen informatie was voor de beide diensten afkomstig van hun informanten. De ADIV wees daarnaast ook nog op info uitgaande van de

Veiligheid van de Staat, de federale en lokale politie, open bronnen en correspondenten.

Bij de ADIV geschiedt de controle op de betrouwbaarheid van de informanten en de door hen geleverde informatie via een "overlapping"-systeem, debriefings door "case-officers", geregelde "screenings" en zelfs observaties op de informant. De Veiligheid van de Staat hanteert "een uitvoerige screening" van de achtergrond van de te rekruteren persoon alsook een proefperiode van zes maanden tot een jaar waarin de geloofwaardigheid van de aangebrachte inlichtingen wordt geëvalueerd⁵. Ook X. ontsnapte niet aan een doorlichting. Het onderzoeksverslag in zijn hoofde besloeg zeven pagina's. Enig mogelijk punt van kritiek daarop is een gebrek aan sceptis ten overstaan van de weinig⁶ steekhoudende uitleg over diens afscheid als informant bij de ADIV. Alles wijst erop dat dit te verklaren is door de overigens niet onterecht hoog gespannen verwachtingen in X., gelet zijn situering in het milieu, zijn achtergrond en zijn reeds aangebrachte informatie. Dergelijke informanten liggen niet voor het rapen. De achterdocht te zijn opzichte rees slechts nadat zijn verhaal groteske afmetingen had aangenomen. Uiteraard is geen enkel controlesysteem waterdicht, doch een betere communicatie tussen de Veiligheid van de Staat én de ADIV zou geleid hebben tot een a priori "vaststellen", in plaats van een naderhand "aanvoelen" dat er iets niet klopte.

IV. CONCLUSIE

Vanwege de beide inlichtingendiensten bestaat er wel degelijk aandacht voor (neo)fascistische of neonazibewegingen, zij het binnen het algemene kader van extreemrechts, doch deze is, gezien andere en meer urgente opdrachten (zoals bv. anti-terroristische inspanningen) geenszins prioritair en voor de ADIV zelfs beperkt tot militaire implicaties.

Zowel de ADIV als de Veiligheid van de Staat doen inspanningen om met betrekking tot extreemrechtse milieus informanten te rekruteren. Beide diensten zijn daarbij in één geval klaarblijkelijk opeenvolgend bij dezelfde persoon terechtgekomen.

Deze informant X. werd door de Veiligheid van de Staat, vier maanden na zijn rekrutering, met recht en reden geschrapt.

⁵ cf. in dit kader ook het rapport van het Vast Comité I nopens "de wijze waarop de Belgische inlichtingendiensten de personen zouden gevolgd hebben die in Marokko in februari 2008 werden gearresteerd en die aldaar zouden verdacht worden een terroristische groepering te vormen"

⁶ een informant van dergelijk kaliber wordt normaliter niet wandelen gestuurd omdat zijn runner met pensioen gaat

Het komt het Vast Comité I evenwel voor dat bij het binnenhalen van X. als veelbelovende bron bij de Veiligheid van de Staat, diens carrière als informant bij de ADIV (of het einde daarvan) grondiger had kunnen gecheckt worden, gelet het antwoord van de lokale sectie van de ADIV van aard was redelijkerwijze toch vragen te doen rijzen. Op dit euvel mag men zich evenwel niet blindstaren. Veel pertinentier is dat, met betrekking tot het veiligheidsonderzoek waaraan informanten worden onderworpen, moet worden vastgesteld dat dienaangaande geen enkele regelgeving bestaat en de inlichtingendiensten dit naar eigen behoefte en cultuur plegen in te vullen.

Feit is dat éénmaal X. was gerekruteerd, hij door de Veiligheid van de Staat dermate alert werd opgevolgd dat reeds na twee maanden (midden de zomervakantie) twijfels omtrent een specifiek gedeelte van de door hem aangeleverde informatie konden worden geboekstaafd. Dat grosso modo eenzelfde tijdsperiode tussen de schriftelijk geuite argwaan en de uiteindelijke schrapping is verlopen, kent tweeërlei redenen. Enerzijds is dit het gevolg van de keuze om een informant steeds de kans te bieden zich alsnog te verantwoorden. Anderzijds is dit te wijten aan de noodzaak om het zekere voor het onzekere te nemen middels het doorvoeren van controles, o.m. bij correspondenten. Eigenaardig en jammer is dat de ADIV hierbij slechts als allerlaatste werd geraadpleegd.

Alhoewel de spectaculaire uiteenzettingen van X. de Veiligheid van de Staat relatief⁷ nutteloos een pak werk hebben bezorgd, heeft zijn passage als informant geen erge brokken gemaakt. Nochtans zou een duidelijke kennisgeving door de Veiligheid van de Staat aan de ADIV van de reden van de bevraging, bij een loyale invulling door ADIV van art. 20 W. 30.11.1998 (dat de diensten verplicht tot een zo doeltreffend mogelijke wederzijdse samenwerking) een objectiever beeld van de (on)betrouwbaarheid van X. hebben geboden en zijn rekrutering naar alle waarschijnlijkheid hebben verhinderd. Evident impliceert dergelijke openheid alsdan het prijsgeven van de identiteit van een potentiële informant aan een zusterdienst, doch in casu lijkt dit ten gene dele strijdig met de verplichting door art. 18 W. 30.11.1998 aan de inlichtingendiensten opgelegd, om te waken over de veiligheid van de gegevens die op menselijke bronnen betrekking hebben. De mondjesmaatcommunicatie vanwege beide zijden is volstrekt contraproductief gebleken. Het ware dan ook wenselijk dat de beide inlichtingendiensten zich samen zouden bezinnen over de eventuele invoering van een onderling *early-warning* of *red-flag* systeem met betrekking tot niet-credibele informanten. Een protocolakkoord in die zin zou alsdan zeker kunnen bijdragen tot een grotere vertrouwensbasis.

⁷ relatief in die zin dat het er weliswaar heeft toe geleid dat X. kon worden ontmaskerd als onbetrouwbaar informant

V. AANBEVELINGEN

V.1. DE NOOD AAN EEN WETTELIJKE REGELING INZAKE DE SCREENING VAN (POTENTIËLE) INFORMANTEN

De noodzaak om informanten vóór hun rekrutering maar ook tijdens hun 'werkzaamheden' te screenen, is evident. Om de pertinentie en de betrouwbaarheid van de aan te leveren of aangeleverde informatie te kunnen beoordelen, moeten de inlichtingendiensten kunnen beschikken over een zo accuraat mogelijk beeld van de betrokkene. Maar deze handelingen maken onmiskenbaar een schending uit van het privé-leven in de zin van artikel 8 E.V.R.M. en artikel 22 van de Grondwet. Er dient dan ook in een wettelijke basis te worden voorzien die de krijtlijnen van de dergelijke controles vastlegt. Deze regeling zou een onderdeel moeten uitmaken van een meer globale wettelijke regeling inzake de informantenwerking (zie het advies van het Vast Comité I inzake het BIM-ontwerp).

V.2. DE NOODZAAK VAN SIGNALERING VAN ONBETROUWBARE INFORMANTEN

De aanwerving door een inlichtingendienst van een door een zusterdienst geroyeerde informant riskeert een verspilling van tijd en schaarse middelen te zijn. Door de twee inlichtingendiensten zou derhalve op korte termijn moeten worden nagedacht over de implementatie van een systeem dat wederzijds zou moeten toelaten kennis te nemen van de identiteit van die informanten waarmee de samenwerking op initiatief van één van beide diensten werd stopgezet. Het principe en de modaliteiten van dergelijke afspraak kunnen alsdan nuttig in een protocolakkoord, af te sluiten tussen beide diensten, worden geformaliseerd.

* *
*